

Adrian Niewęglowski

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Polska

adrian.nieweglowski@poczta.umcs.lublin.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0948-9813>

Pojęcie spraw własności intelektualnej. Wybrane zagadnienia

The Concept of Intellectual Property Cases. Selected Issues

Abstract: This article relates to the concept of intellectual property cases, which has recently been added to the Polish Code of Civil Procedure (CCP). The introduction of this concept has to do with changes in the CCP, which have been in force in Poland since 1 July 2020. From that date, intellectual property cases are dealt with by the courts under a new special procedure. Classification of a particular case as an intellectual property case has important practical consequences: an intellectual property case is heard in distinct proceedings; otherwise, general regulations will apply. The definition of intellectual property cases which is in the CCP is not obvious and raises doubts. The aim of the article is to analyse this definition and to propose certain directions of interpretation.

Keywords: civil proceedings, copyright, industrial property law, intellectual property cases, protection of intellectual property, rights in intangible assets

Słowa kluczowe: postępowanie cywilne, prawo własności przemysłowej, sprawy własności intelektualnej, prawo autorskie, prawa na dobrach niematerialnych, ochrona własności intelektualnej

Wprowadzenie

1 lipca 2020 r. zapisał się już jako ważna data w historii polskiego prawa własności intelektualnej. Wtedy to weszła w życie większość przepisów ustawy z dnia 13 lutego 2020 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹. Ostatnio wspomniany akt normatywny znowelizował przepisy Kodeksu postępowania cywilnego². Wprowadził tym samym m.in. odrębne postępo-

1 Dz.U. z 2020 r. poz. 288.

2 Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.), dalej jako k.p.c.

wanie w sprawach własności intelektualnej³. Materia spraw własności intelektualnej jest trudna, stąd stworzenie rozwiązań prawnych dostosowanych do tej problematyki ustawodawca uznał za potrzebne⁴. W ślad za regulacjami dotyczącymi postępowania cywilnego podążyły zmiany ustrojowe. Odnoszą się one do sądownictwa. Sprawami z zakresu własności intelektualnej zajmują się sądy wyspecjalizowane. Minister sprawiedliwości⁵ powierzył rozpoznawanie tych spraw w I instancji pięciu sądom okręgowym⁶. W drugiej instancji orzekają zaś dwa sądy apelacyjne⁷. Reforma, o której mowa, co warto podkreślić, obejmuje wyłącznie sprawy cywilne. W sprawach karnych utrzymano dotychczasowe rozwiązania prawne⁸. Celem zmian polskiego postępowania cywilnego było również dostosowanie naszego rodzimego ustawodawstwa do przepisów unijnych⁹.

Kompleksowe omówienie zmian k.p.c., o których powyżej powiedziano, nie byłoby możliwe z uwagi na ograniczenia związane z objętością artykułu naukowego¹⁰. Nie takie zresztą zadanie postawiono sobie w niniejszym tekście. Kluczem i fundamentem właściwego funkcjonowania nowego systemu sądownictwa dotyczącego dóbr niematerialnych jest pojęcie sprawy własności intelektualnej. Zakwalifikowanie danej sprawy do tej kategorii stanowi punkt wyjścia dla oceny tego, w jakim trybie postępowanie będzie się toczyć. Powodem wprowadzenia pojęcia, o którym mowa,

3 Zob. art. 479⁸⁹ § 1 k.p.c. – art. 479¹²⁹ k.p.c.

4 Bliżej: M. Dziurda, Postępowanie w sprawach własności intelektualnej z perspektywy systemowej, „Przegląd Sądowy” 2020, nr 10, s. 5 i n.; B. Matusiewicz-Kulig, A. Sokołowska-Ławniczak, Sądy ds. własności intelektualnej w Polsce – wybrane zagadnienia, „Monitor Prawniczy” (dodatek) 2020, nr 20, s. 66–67.

5 Zob. przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 czerwca 2020 r. w sprawie przekazania niektórym sądom okręgowym rozpoznawania spraw własności intelektualnej z właściwościami innych sądów okręgowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1152).

6 Są one zlokalizowane w Gdańsku, Katowicach, Lublinie, Poznaniu i Warszawie.

7 Mają siedziby w Warszawie oraz w Poznaniu; zob. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 czerwca 2020 r. w sprawie przekazania niektórym sądom apelacyjnym rozpoznawania spraw własności intelektualnej z właściwościami lub części obszarów własności innych sądów apelacyjnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1151).

8 Omawianie tego zagadnienia wykraczałoby poza ramy niniejszego artykułu; zamiast wielu: M. Latos, Właściwość sądu powszechnego w sprawach karnych [maszynopis rozprawy doktorskiej], Katowice 2014, s. 191–192.

9 W tym zakresie szeroko: M. Rejda, Zabezpieczenie dowodów w sprawach o naruszenia praw własności intelektualnej, Warszawa 2019, zwłaszcza s. 291 i n. Praca autorki pochodzi wprawdzie jeszcze sprzed wejścia w życie przepisów reformujących k.p.c. w kontekście spraw własności intelektualnej, niemniej jednak M. Rejda zgłosiła szereg postulatów i wniosków co do właściwej implementacji prawa unijnego. To ostatnie dotyczyło zwłaszcza dostosowania k.p.c. do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2004/48/WE w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej (Dz. Urz. UE L Nr 157, s. 45 i n.). Można sądzić, a do takiej konkluzji skłania lektura książki, że ustawodawca uwzględnił wiele poglądów M. Rejda, nowelizując k.p.c.

10 Zob. szerzej również: A. Jakubecki, Wezwanie do udzielenia informacji w postępowaniu odrębnym w sprawach własności intelektualnej, „Polski Proces Cywilny” 2020, nr 3, s. 478 i n.

jest w konsekwencji rozgraniczenie postępowań dotyczących własności intelektualnej od innych spraw. Kategoria spraw własności intelektualnej ma być w ujęciu ustawodawcy *criterium divisionis*. Należy sądzić, że definicja spraw własności intelektualnej powinna być w konsekwencji maksymalnie powiązana z zamiarem, jaki miał ustawodawca. Celem dalszej części artykułu jest w rezultacie ocena, na ile to założenie (ten zamiar) zostało osiągnięte w znowelizowanych przepisach. Owa ocena, co trzeba w tym miejscu podkreślić, jest dokonywana przez osobę zajmującą się naukowo i praktycznie prawem własności intelektualnej, a nie postępowaniem cywilnym. Niemniej jednak pojęcie sprawy własności intelektualnej, chociaż znalazło się w akcie z dziedziny prawa procesowego, opiera się na terminologii materialno-prawnej. Chodzi, dokładniej mówiąc, właśnie o prawo własności intelektualnej. Dlatego wypowiedzi osób zajmujących się tą ostatnią problematyką są, jak można sądzić, w omawianym zakresie również potrzebne. Cel artykułu stanowi w konsekwencji również ocena, na ile pojęcie spraw własności intelektualnej jest spójne i dostosowane do potrzeb obrotu prawnego.

1. Granice pojęcia spraw własności intelektualnej

Definicję spraw własności intelektualnej zawarto w art. 479⁸⁹ k.p.c. Pojęcie spraw własności intelektualnej w k.p.c. możemy podzielić na dwa elementy. Do pierwszej grupy należą sprawy własności intelektualnej w znaczeniu ścisłym (art. 479⁸⁹ § 1 k.p.c.). Drugą grupę tworzą sprawy własności intelektualnej w rozumieniu szerokim (art. 479⁸⁹ § 2 k.p.c.) i ten element omawianego pojęcia jest najbardziej zróżnicowany.

Sprawy własności intelektualnej w znaczeniu wąskim mają za przedmiot „(...) ochronę praw autorskich i pokrewnych, ochronę praw własności przemysłowej oraz ochronę innych praw na dobrach niematerialnych” (art. 479⁸⁹ § 1 k.p.c.). Z kolei sprawy własności intelektualnej w znaczeniu szerokim obejmują (art. 479⁸⁹ § 2 k.p.c.):

- „1) zapobieganie i zwalczanie nieuczciwej konkurencji;
- 2) ochronę dóbr osobistych w zakresie, w jakim dotyczy ona wykorzystania dobra osobistego w celu indywidualizacji, reklamy lub promocji przedsiębiorcy, towarów lub usług;
- 3) ochronę dóbr osobistych w związku z działalnością naukową lub wynalazczą”¹¹.

11 Powód stworzenia kategorii spraw własności intelektualnej w znaczeniu szerokim, abstrahując na razie od ocen bardziej szczegółowych, nie ulega kwestii. Chodzi o zagadnienia, które ściśle biorąc nie mieszczą się w pojęciu własności intelektualnej (przedmiotowo rozumianym), jednak wykazują z tą własnością pewne związki. Dlatego można zasadnie przypuszczać, że orzekanie w tym zakresie opierać się będzie na podobnych zasadach, jak w przypadku spraw własności intelektualnej w wąskim rozumieniu. Ustawodawca postanowił nie wikłać się w konsekwencji w spór o gra-

Z uzasadnienia do projektu ustawy, którą wprowadzono przepis art. 479⁸⁹ k.p.c., wynika, że kategoria spraw własności intelektualnej ma być w założeniu bardzo szeroka. Jak wskazali projektodawcy, w zakresie tych spraw mieszczą się nie tylko kwestie związane z ochroną praw własności intelektualnej. Należą tu także, wedle twórców projektu ustawy, w szczególności zagadnienia dotyczące dochodzenia należnego wynagrodzenia licencyjnego¹². W zamyśle projektodawców kategoria spraw własności intelektualnej powinna też obejmować przypadki graniczne, gdy nie wiadomo, jak kwalifikować wytwór intelektu. Również wtedy, według autorów nowelizacji, powinny orzekać sądy własności intelektualnej¹³. Podobnie wypowiedziała się już część komentatorów przepisów kodeksu postępowania cywilnego. Podkreślają oni szerokie ramy pojęcia spraw własności intelektualnej¹⁴.

Sprawy własności intelektualnej w rozumieniu ścisłym powiązано z „ochroną” praw autorskich, pokrewnych, praw własności przemysłowej i innych praw na do-

nice pojęcia własności intelektualnej, rozszerzając je na potrzeby praktyki na pobliskie obszary, rządzące się podobnymi prawami i zależnościami.

- 12 Zob. szerzej w związku z tym: Druk nr 45 z 4 grudnia 2019 r., rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, dostępny pod następującym adresem elektronicznym: <<https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/FA7E1B1C4E10CEC8C-12584C6003A5D00/%24File/45.pdf>>, s. 6–7 uzasadnienia do ww. projektu ustawy (21.07.2021), dalej jako „Uzasadnienie”. W stanie prawnym poprzednio obowiązującym SN zaliczył spór o zapłatę wynagrodzenia z umowy o stworzenie utworu do spraw o ochronę praw autorskich; zob. np. postanowienie SN z dnia 26 lutego 2015 r. III CZ 6/15, LEX Nr 1659242. To orzeczenie przywołują również autorzy projektu ustawy, o którym w tym miejscu mowa.
- 13 „W sytuacjach granicznych, kiedy to nie jest pewne, jaka podstawa materialnoprawna ochrony może (i czy w ogóle powinna) znaleźć zastosowanie – co widać w szczególności w odniesieniu do ochrony idei i pomysłów oraz informacji (podkreślenie A.N.), to właśnie wyspecjalizowane sądy (wydziały sądów okręgowych i apelacyjnych) powinny rozstrzygać owe kwestie”: Uzasadnienie, s. 3. Zacytowany fragment jest niejasny z kilku powodów. Jednym z nich jest okoliczność, że idei i pomysłów prawo własności intelektualnej w ogóle nie chroni. Są one wyłączone z ochrony w prawie autorskim. Nie ma możliwości ich opatentowania.
- 14 Zamiast wielu: E. Stefańska, Komentarz do art. 479⁸⁹, (w:) M. Manowska (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, art. 478–1217, Warszawa 2021, s. 139–140; M. Orlecki, Komentarz do art. 479⁸⁹, (w:) T. Wiśniewski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, art. 367–505³⁹, Warszawa 2021, uwaga 8; M. Rejda, Nowe postępowanie w sprawach własności intelektualnej. Komentarz praktyczny, LEX/el. 2020; A. Gołaszewska, Komentarz do art. 479⁸⁹ k.p.c., (w:) Ł. Żelechowski (red.), Prawo własności przemysłowej. Komentarz, t. VIII (B), Warszawa 2021, s. 1431 i n. Podobnie K. Kurosz, Sąd własności intelektualnej – struktura, kognicja i prymat właściwości, Warszawa 2021, s. 67 i n. Ten ostatni autor podkreśla przy tym, że zachowują aktualność, gdy chodzi o pojęcie spraw własności intelektualnej, wypowiedzi na tle art. 17 k.p.c. przed zmianą stanu prawnego (*ibidem*, przypis 191, s. 68). Odwoływanie się do art. 17 k.p.c. (w dawnym brzmieniu) jest obecnie nierzadkie, jeśli chodzi o naukową dyskusję dotyczącą spraw własności intelektualnej. Może to dziwić, zważywszy, że jest to przecież regulacja poświęcona właściwości rzeczowej. Przepis art. 479⁸⁹ k.p.c. pełni tymczasem w tym kodeksie zupełnie inną rolę. Dlatego można mieć wątpliwości co do zasadności interpretacji tej ostatniej regulacji przez pryzmat poglądów wyrażonych na gruncie art. 17 k.p.c. w dawnym brzmieniu.

brach niematerialnych. Takie położenie akcentu ma konkretne konsekwencje. Już w dawniejszej literaturze zauważano, że określenie „ochrona własności” w różnych dyscyplinach prawnych ma niejednakowe znaczenie¹⁵. Można w konsekwencji mówić o podatkowej, karnoprawnej, administracyjnoprawnej ochronie własności intelektualnej¹⁶. W każdym przypadku chodzi jednakże o środki ochrony. Przybierają one w płaszczyźnie cywilnoprawnej kształt roszczeń. Te roszczenia są korelatem jednej z podstawowych cech prawa własności intelektualnej jako prawa podmiotowego. Jest nią mianowicie wyłączenie we władaniu dobrem niematerialnym¹⁷.

Postępowanie cywilne ma na celu ochronę prywatnoprawnych praw podmiotowych. W efekcie ochrona, o której mowa, musi być zawężona do roszczeń o charakterze cywilnym¹⁸. Mimo zatem pewnej elastyczności w sformułowaniu „ochrona praw własności intelektualnej” ma ono granice. Nie obejmuje z pewnością swym zakresem ogółu zagadnień prawnych, które dotyczą dóbr niematerialnych. Źródłem roszczeń służących ochronie własności intelektualnej są takie przepisy, jak np. art. 78 oraz 79 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹⁹ czy art. 287 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej²⁰. Takim źródłem jest ponadto, gdy chodzi o ochronę „innych praw na dobrach niematerialnych”, art. 36a ustawy z dnia 26 czerwca 2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin²¹.

15 T. Dybowski, *Ochrona własności w polskim prawie cywilnym. Rei vindicatio, actio negatoria*, Warszawa 1969, s. 5–6.

16 *Ibidem*, s. 6.

17 *Ibidem*, s. 6, 102.

18 Nie wchodzi w konsekwencji w rachubę odnoszenie spraw własności intelektualnej do środków ochrony dóbr niematerialnych przewidzianych w normach prawa administracyjnego czy karnego.

19 Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 1602 ze zm., dalej jako p.a.p.p.

20 Tekst jedn. Dz. U z 2021 r. poz. 324 ze zm., dalej jako p.w.p.

21 Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 213 ze zm. Na marginesie można tylko zwrócić uwagę, że ustawodawca posłużył się w art. 479⁸⁹ k.p.c. wychodzącym już z użycia określeniem „(innych) praw na dobrach niematerialnych”. Stopniowo jest ono zastępowane i wypierane przez zwrot „prawa własności intelektualnej” w rozumieniu podmiotowym. Niezależnie od tego zasługuje na podkreślenie, że pojęcie „praw na dobrach niematerialnych” jest ograniczone tylko do praw majątkowych. Ich przedmiot stanowi monopolizacja określonego wytworu intelektu w interesie uprawnionego (zob. np. R. Skubisz, *Prawo własności przemysłowej [charakterystyka ogólna]*, „Państwo i Prawo” 2002, z. 3, s. 3 i n.; *idem*, (w:) R. Skubisz (red.), *System prawa prywatnego*, t. 14 A: *Prawo własności przemysłowej*, Warszawa 2012, s. 57; A. Niewęglowski, (w:) E. Nowińska, K. Szczepanowska-Kozłowska (red.), *System prawa handlowego*, t. 3: *Prawo własności przemysłowej*, Warszawa 2015, s. 31–32 i podana tam literatura. Z nowszego piśmiennictwa zob. bliżej: Ł. Żelechowski, *Ochrona oznaczeń odróżniających w prawie zwalczania nieuczciwej konkurencji*, Warszawa 2019, zwłaszcza zaś uwagi na s. 332–333. Teza, że pojęcie praw na dobrach niematerialnych nie rozciąga się na dobra osobiste, jest przy tym powszechnie podzielana w literaturze przedmiotu; zob. zwłaszcza: M. Pyziak-Szafnicka, *Prawo podmiotowe*, „Studia Prawa Prywatnego” 2006, nr 1, s. 70; *eadem*, (w:) M. Safian (red.), *System prawa prywatnego*, t. 1: *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2007, s. 728 i podane przez autorkę piśmiennictwo. Dobra niemater-

Z tego, co wyżej powiedziano, wynikają określone następstwa, które mają znaczenie dla interpretacji pojęcia „spraw własności intelektualnej”.

Nawet pobieżna lektura art. 479⁸⁹ k.p.c. nasuwa następujące spostrzeżenie. Jeśli zamysłem projektodawców istotnie było możliwie jak najszersze ujęcie kategorii spraw własności intelektualnej, to ostateczny rezultat nie odpowiada temu założeniu. Pojęcie spraw, o których mowa, wyznacza przede wszystkim „ochrona” własności intelektualnej. To słowo („ochrona”) daje pewne możliwości interpretacyjne. Niemniej jednak nie jest wcale bardzo elastyczne. Można uznać, że dochodzenie roszczenia o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z utworu czy też wynalazku służy ochronie dobra niematerialnego. Uprawniony kieruje to roszczenie, na ogół łącznie z innymi żądaniami, dlatego że doszło do naruszenia prawa na dobru niematerialnym. Gdy jednak przeniesiemy to na grunt umów licencyjnych czy szerzej stosunków obligacyjnych – konkluzja będzie inna. Nie płacąc honorarium uprawnionemu (np. z patentu), licencjobiorca najczęściej godzi tylko w warunki umowy licencyjnej. W dalszej perspektywie może to uzasadniać pozwanie dłużnika o zapłatę z odsetkami. Nie oznacza to wszakże, że ów dłużnik narusza podmiotowe prawo własności intelektualnej. Sam fakt niezapłacenia wynagrodzenia nie sprawia na ogół, że umowa licencyjna wygasa. Przeciwnie, zwykle utrzymuje się w mocy. To powoduje, że dłużnik zachowuje legalny tytuł do korzystania z dobra niematerialnego. Tym tytułem jest upoważnienie licencyjne. Istnienie licencji wyklucza skuteczne wystąpienie do dłużnika z roszczeniami służącymi ochronie prawa wyłącznego.

Przepisy dotyczące odpowiedzialności kontraktowej są źródłem roszczenia o zapłatę nie tylko w przypadku zaległego wynagrodzenia licencyjnego. Tak samo trzeba ocenić kwestię zwłoki w płatności honorarium za stworzenie utworu itp. Nie są to sprawy o ochronę własności intelektualnej. W stanie prawnym poprzednio obowiązującym orzecznictwo rozszerzyło kategorię podobnych spraw²² m.in. na spory o wy-

rialne są w ogólności dobrami majątkowymi i trzeba oddzielać je od dóbr osobistych, które są odrębną kategorią prawną. Do takiego rozróżnienia w obrębie własności intelektualnej uprawnia teoria dualistyczna. Polega ona na wyodrębnieniu dóbr niematerialnych od kwestii ochrony dóbr osobistych; słusznie podkreśla to: E. Wierzbicka, *Cywilne prawa podmiotowe w dziedzinie prawa wynalazczego*, „*Annales UMCS*” 1982, t. XXIX, s. 236. Dlatego w tym aspekcie rozdzielenie w definicji spraw własności intelektualnej dóbr niematerialnych od dóbr osobistych jest poprawne i zgodne z najnowszymi ustaleniami w nauce prawa. Kategoria „innych praw na dobrach niematerialnych” nie obejmuje swoim zakresem praw osobistych, a te – jak wiadomo – również mogą służyć uprawnionemu do określonego wytworu intelektu. Lektura uzasadnienia do projektu ustawy, którą wprowadzono pojęcie spraw własności intelektualnej, skłania do następującego wniosku: ustawodawca nie miał świadomości ograniczeń związanych z konstrukcją praw na dobrach niematerialnych. Zastosował to ostatnie wyrażenie w sposób dowolny. Problem rozwiązuje nieco § 2 art. 479⁸⁹ k.p.c. i objęcie kategorią innych spraw własności intelektualnej zagadnień związanych z wieloma dobrami osobistymi. O kwestii tej jest jeszcze odrębnie mowa w dalszej części niniejszego artykułu.

22 Np. sprawa o ochronę praw autorskich; zob. też uwagi w przypisie 12 wyżej.

nagrodzenie kontraktowe. Jest to jednak osobna kwestia. Jeśli ustawodawca tworzy nowe przepisy, to powinien je zredagować tak, aby korespondowały z jego zamierzeniami, a nie tylko z obserwacją tendencji w judykaturze. Tak się nie stało i może to doprowadzić do rozbieżności w orzecznictwie. Zamiar prawodawcy nie znajduje pełnego odzwierciedlenia w tym, co zawarł w treści przepisu art. 479⁸⁹ k.p.c.

W pojęciu „ochrony” własności intelektualnej nie mieści się także spór co do tego, czy doszło do zawarcia ważnej umowy sprzedaży patentu, czy też autorskich praw majątkowych. Powód ewentualnej nieważności umowy (np. niezachowanie formy szczególnej) jest w omawianym przypadku bez znaczenia. Roszczenie o stwierdzenie nieważności umowy nie jest środkiem ochrony prawa własności intelektualnej. Podobnie należałoby ocenić wystąpienie z żądaniem uznania za bezskuteczną umowy przez osobę, której prawo pierwokupu patentu czy prawa z rejestracji naruszono²³. Te sprawy naturalnie dotyczą własności intelektualnej, jednak nie chodzi w nich – ściśle biorąc – o ochronę tej własności. Źródłem roszczenia o stwierdzenie nieważności umowy nie jest zagrożenie czy naruszenie wyłączności patentowej lub autorskiej. Ma ono inną podstawę, a tkwi ona w wadliwości zawartej umowy²⁴.

Niekiedy dochodzi do uchybienia interesom osoby, która ma zastaw lub użytkowanie na patencie czy prawie autorskim. Zastawnik lub użytkownik może wystąpić na drogę sądową ze stosownymi roszczeniami. Jednak spór, który się na tym tle pojawi, także nie jest sprawą własności intelektualnej. Będzie to sprawa o ochronę prawa rzeczowego (zastawu, użytkowania), a nie patentu czy też autorskiego prawa majątkowego. Jak wiadomo, do ochrony ograniczonych praw rzeczowych stosuje się odpowiednio przepisy o ochronie własności²⁵. Uprawniony kierował będzie do naruszcycieli roszczenia ochronne o charakterze rzeczowym²⁶. Nie są to wszakże środki służące ochronie praw własności intelektualnej.

Przykłady można mnożyć, te podane wyżej są jednakże dostatecznie reprezentatywne. Oczywiście, jak można sądzić po zapoznaniu się z *Uzasadnieniem*, intencja projektodawców jest klarowna. Chodzi o to, aby wymienione wyżej sprawy były rozpoznawane przez sądy ds. własności intelektualnej. Są to zagadnienia trudne. Do ich rozstrzygnięcia potrzebne jest fachowe przygotowanie oraz znajomość prawa au-

23 W tego typu sprawach chodzi o ochronę prawa obligacyjnego, zapewniającego pierwszeństwo nabycia na wypadek, gdyby miało dojść do sprzedaży jakiegoś prawa podmiotowego. W podanym przykładzie przedmiotem ochrony roszczenia o uznanie umowy za bezskuteczną jest prawo kształtujące (prawo pierwokupu).

24 Ta wadliwość tkwi zwykle w tym, że zawarto umowę z naruszeniem bezwzględnie obowiązującego przepisu ustawy bądź pojawia się sprzeczność z zasadami współżycia społecznego.

25 Zob. art. 251 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.).

26 Szerzej: R. Morek, Komentarz do art. 251, (w:) K. Osajda (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Własność i inne prawa rzeczowe. Ustawa o księgach wieczystych i hipotece (art. 2–22, 65–1111). Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, t. II, Warszawa 2017, s. 609 i n.

torskiego czy prawa własności przemysłowej. Jest tak nawet wtedy, gdy stykamy się z obciążeniami rzeczowymi na prawach własności intelektualnej. Mimo to intencje projektodawców to jedno, a to, co ostatecznie znalazło się w treści przepisów k.p.c., to zupełnie osobna kwestia. Użycie słowa „ochrona” w definicji spraw własności intelektualnej zawęziło kategorię owych spraw. I nie odpowiada celowi nowelizacji k.p.c. i wprowadzenia postępowania odrębnego w omawianym zakresie.

Jeśli istotnie chodziło o to, aby kategoria spraw własności intelektualnej była możliwie jak najszersza²⁷, przepis art. 479⁸⁹ k.p.c. należało ująć inaczej. Można było zwłaszcza odwołać się do przedmiotowo rozumianego prawa autorskiego czy też prawa własności przemysłowej. Przykładem mogłoby być wskazanie, że sprawy własności intelektualnej dotyczą dóbr niematerialnych chronionych przez p.a.p.p., p.w.p. itd. To naturalnie trzeba byłoby w odpowiedni sposób uszczegółwić i doprecyzować. Obecne ujęcie przepisu art. 479⁸⁹ k.p.c., aby mogło spełnić pokładane w nim nadzieje, będzie musiało zostać poddane rozszerzającej wykładni. Oznacza to w praktyce wyjście poza wyliczenie spraw łączących się z ochroną praw własności intelektualnej na obszar na przykład obrotu tymi prawami. Skoro jednak katalog spraw ujętych w przepisie art. 479⁸⁹ k.p.c. uznał ustawodawca za wyczerpujący, to jego zadaniem jest skonstruowanie go w sposób szczelny, precyzyjny. A do tego nie doszło. To zaś sprawia, że ciężar związany z rozwianiem pojawiających się wątpliwości zostaje przerzucony z legislatora na orzecznictwo. Niewątpliwie nie zasługuje to na aprobatę.

Zastrzeżenia i wątpliwości można podnieść również, gdy chodzi o pojęcie spraw własności intelektualnej w znaczeniu szerokim (art. 479⁸⁹ § 2 k.p.c.). Na plan pierwszy wysunięto sprawy związane z nieuczciwą konkurencją, co nasuwa następujące spostrzeżenie. Przede wszystkim nie ulega kwestii, że szereg ostatnio wymienionych spraw przynależy do własności intelektualnej. Dotyczy to na przykład naruszeń tajemnicy przedsiębiorstwa²⁸, naśladownictwa produktów²⁹, niedozwolonego oznaczania towarów lub usług³⁰. Sporo jednak czynów nieuczciwej konkurencji z własnością

27 Często można spotkać opinie, że ogół spraw związanych z prawami własności intelektualnej jest skomplikowany i ich rozpoznawanie powinno być powierzone specjalnym sądom. Można mieć wątpliwości, czy jest tak w istocie. Sprawy o zapłatę zaległego honorarium licencyjnego lub związane z dochodzeniem wynagrodzenia za stworzenie utworu lub wynalazku mają standardowy charakter. Nie różnią się najczęściej, gdy chodzi o stopień skomplikowania, od spraw o inne pieniężne należności cywilnoprawne. W podobnych przypadkach chodzi w istocie o kompleksowe powierzenie całego segmentu spraw określonego rodzaju konkretnym sądom. Wśród tych spraw są zagadnienia o różnym stopniu złożoności. Niektóre z nich są bardzo trudne.

28 Zob. art. 11 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1913 ze zm., dalej jako u.z.n.k.

29 Zob. art. 13 u.z.n.k.

30 Zob. art. 10 u.z.n.k. Trzeba przy tym zauważyć, że wymieniając zwalczanie nieuczciwej konkurencji w gronie spraw własności intelektualnej, prawodawca nie użył słowa „ochrona”. To zasługuje na pozytywną ocenę. Nie zawęża się nadmiernie zakresu tej kategorii spraw, czyniąc ją elastyczną i stosunkowo pojemną.

intelektualną nie ma nic wspólnego. Jako przykład można podać chociażby utrudnianie innym przedsiębiorcom dostępu do rynku³¹ czy też przekupstwo osoby pełniącej funkcję publiczną³². Zaliczenie tych ostatnich spraw do kategorii własności intelektualnej, nawet szeroko rozumianej, jest zabiegiem zwyczajnie sztucznym. W tych ostatnich przypadkach nie ma w ogóle układu odniesienia w postaci dóbr niematerialnych. Nie ma wobec tego i uzasadnienia zaliczenie ich w poczet spraw własności intelektualnej.

Niejasna jest konstrukcja i aksjologia punktu 2 w § 2 art. 479⁸⁹ k.p.c. *Prima facie* wydaje się, że chodziło o bezprawne posługiwanie się cudzym dobrem osobistym w sposób komercyjny. Do spraw własności intelektualnej zaliczono bowiem m.in. użycie dobra osobistego w celu promocji podmiotu, jakim jest przedsiębiorca, bądź reklamy towarów i usług. Jest ograniczony katalog dóbr osobistych, które można tą drogą wykorzystać. Należą tu zwłaszcza renoma, wizerunek, firma itp. Lektura przepisu wywołuje wątpliwości. Posłużenie się w sposób bezprawny cudzym wizerunkiem w celu indywidualizacji, promocji czy reklamy przedsiębiorcy jest sprawą własności intelektualnej. Zarazem takie samo (czyli niedozwolone) wykorzystanie wizerunku dla promocji kogoś, kto nie jest przedsiębiorcą – taką sprawą nie jest³³. Bezprawne użycie cudzej renomy lub podobizny bez związku z obrotem towarami czy usługami³⁴ – również nie jest sprawą własności intelektualnej. Trudno zrozumieć logikę tej konstrukcji prawnej. Jest tak zwłaszcza, jeśli się zważy na wspomniany wizerunek. Przepisy o wizerunku są usytuowane w prawie autorskim³⁵. Do ochrony wizerunku zarówno osoby będącej przedsiębiorcą, jak i nieprofesjonalisty stosuje się odpowiednio regulacje odnoszące się do ochrony autorskich praw osobistych³⁶. Sprawy dotyczące ochrony wizerunku są wobec tego w ogólności powiązane z własnością intelektualną. Jako całość powinny być powierzone sądom własności intelektualnej. To one zajmują się m.in. ochroną autorskich praw osobistych. To samo odnosi się do tajemnicy korespondencji, która jest chroniona w prawie autorskim, a którą prawodawca zupełnie pomija w § 2 art. 479⁸⁹ k.p.c.³⁷

31 Zob. art. 15 u.z.n.k.

32 Zob. art. 15a u.z.n.k.

33 Przepis odnosi się bowiem do wykorzystania dobra osobistego w celu indywidualizacji, promocji lub reklamy przedsiębiorcy, a nie innego, dowolnego uczestnika obrotu. Wydaje się też, interpretując punkt 2 w § 2 art. 479⁸⁹ k.p.c. *a contrario*, że wykorzystanie dobra osobistego **przedsiębiorcy** w celu indywidualizacji, reklamy czy promocji podmiotu **niebędącego przedsiębiorcą** jest poza zakresem tego przepisu, co budzi istotne zastrzeżenia.

34 Np. użycie wizerunku w sposób bezprawny w kampanii społecznej w środkach masowego przekazu.

35 Zob. art. 81 oraz 83 p.a.p.p.

36 Zob. art. 83 p.a.p.p. w zw. z art. 78 ust. 1 p.a.p.p.

37 Od razu trzeba dodać, że wizerunku i tajemnicy korespondencji nie obejmuje także § 1 art. 479⁸⁹ k.p.c. Nie są to „inne prawa na dobrach niematerialnych”. Jak już o tym była mowa, ta kategoria obejmuje jedynie majątkowe prawa o charakterze eksploatacyjnym. Przysługują one wyłącznie

Podsumowując tę część uwag, trzeba stwierdzić, że przepis art. 479⁸⁹ § 2 punkt 2 k.p.c. jest ujęty zbyt wąsko. Obejmie on szereg istotnych dla przedsiębiorców spraw związanych z bezprawnym posłużeniem się firmą, renomą, wizerunkiem itp. Mimo to znaczna liczba zagadnień, o których wyżej powiedziano, pozostaje poza zakresem tej regulacji.

Ostatnią kategorią wymienioną w art. 479⁸⁹ k.p.c. są sprawy o ochronę dóbr osobistych w związku z działalnością naukową i wynalazczą. Wymienienie tej grupy w gronie spraw własności intelektualnej stanowi nawiązanie do przepisów k.c. Chodzi, dokładniej mówiąc, o art. 23 k.c. Zaznaczono w nim, że twórczość naukowa i wynalazcza są pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach. Ta zasada znajduje potwierdzenie ponadto w regulacji zawartej w kolejnym przepisie, czyli w art. 24 § 3 k.c.

Tam, gdzie naruszono prawa osobiste do utworu, twórca swoich roszczeń dochodzi na podstawie przepisów p.a.p.p. Ochronę dóbr osobistych wynalazcy, związanych z nienależytym oznaczeniem osoby autora rozwiązania technicznego, zapewnia art. 8 ust. 1 punkt 3 p.w.p. Nie zmienia to jednak faktu, że wskazanie na twórczość naukową i wynalazczą w art. 23 k.c. jest potrzebne. Ten przepis odgrywa największą rolę dla tych autorów, których wytwory intelektu są wyłączone z ochrony tak w prawie autorskim, jak i w prawie własności przemysłowej. W piśmiennictwie od dawna podaje się przykłady tego typu przedmiotów niematerialnych³⁸. Chodzi w pierwszym rzędzie o odkrycia i metody naukowe, które nie są chronione w prawie autorskim i prawie własności przemysłowej³⁹. W dalszej kolejności dorobek naukowy oraz wynalazczy może być uznany za dobro osobiste w k.c.⁴⁰ Rozszerzenie kategorii spraw własności intelektualnej w art. 479⁸⁹ § 2 k.p.c. na te przypadki ma więc uzasadnienie. Rozpatrywanie zagadnień tego typu przebiega podobnie, jak w sytuacji sporów dotyczących

w zakresie korzystania i rozporządzania określonym wytworem intelektu. Takiego prawa żaden przepis p.a.p.p. (ani też innej ustawy) w odniesieniu do wizerunku czy tajemnicy korespondencji uczestnikom stosunków cywilnoprawnych nie przyznaje. Istnieje jedynie ochrona wizerunku i tajemnicy korespondencji za pomocą roszczeń o charakterze osobistym.

38 Zob. zamiast wielu: J. Barta, R. Markiewicz, *Ochrona dóbr osobistych w zakresie twórczości naukowej i artystycznej*, (w:) J.S. Piątowski (red.), *Dobra osobiste i ich ochrona w polskim prawie cywilnym*, Wrocław 1986, zwłaszcza uwagi na s. 135; J. Szawa, *Ochrona dóbr osobistych twórców nauki*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej” 1985, z. 41, s. 182–187.

39 Zob. art. 1 ust. 2¹ p.a.p.p. oraz art. 28 ust. 1 punkt 1 p.w.p.

40 Na możliwość ochrony dorobku twórczego w ramach przepisów k.c. o dobrach osobistych zwracał uwagę już A. Kopff, *Ochrona praw twórcy*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Prawnicze” 1978, z. 81, s. 15–16. Prawo autorskie chroni natomiast więź intelektualną łączącą twórcę z konkretnym utworem (poza jej zakresem jest ochrona dorobku twórczego). Znajduje to wyraz w art. 16 p.a.p.p.; szerzej na ten temat: A. Wojciechowska, *Autorskie prawa osobiste twórców dzieła audiowizualnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej” 1999, z. 72, s. 20–44.

ochrony autorskich praw osobistych. Tą materią powinny zajmować się sądy własności intelektualnej. Z tego punktu widzenia przyjęte w k.p.c. rozwiązanie jest zasadne⁴¹.

W definicji spraw własności intelektualnej w znaczeniu szerokim odniesiono się wyraźnie tylko do działalności naukowej i wynalazczej. Tworzy to pomost z przepisami k.c. o dobrach osobistych w zakresie, w jakim odwołują się do twórczości naukowej i wynalazczej⁴². W regulacjach k.c. o dobrach osobistych mowa jest jeszcze o dwóch rodzajach twórczości, na które definiując sprawy własności intelektualnej, ustawodawca nie wskazał⁴³. Chodzi – dokładniej mówiąc – o twórczość racjonalizatorską i artystyczną. Problem ochrony twórczości artystycznej rozwiązuje prawo autorskie. Wytwory intelektu z tego obszaru ludzkiej działalności są bowiem na ogół utworami lub przedmiotami praw pokrewnych. Tymczasem zagadnienia związane z ochroną tych ostatnich praw podmiotowych są sprawami własności intelektualnej w znaczeniu ścisłym. Pozostaje mimo to nadal do rozważenia kwestia dóbr osobistych racjonalizatorów. Twórczość racjonalizatorska nie odgrywa współcześnie w Polsce takiej roli, jak w poprzednim ustroju gospodarczym i prawnym. Niemniej jednak projekty racjonalizatorskie są nadal chronione w prawie własności przemysłowej, dlatego już tylko ze względu na zapewnienie systemowej spójności do działalności racjonalizatorskiej należało odnieść się przy definiowaniu spraw własności intelektualnej.

Wnioski

Przeprowadzona analiza skłania do kilku refleksji ogólniejszej natury.

Pojęcie spraw własności intelektualnej pełni w kodeksie postępowania cywilnego istotną rolę. Służy – jako ważne kryterium – do ustalenia właściwości sądów, które

41 Konstrukcja przepisu art. 479⁸⁹ § 2 punkt 3 k.p.c. jest istotna jeszcze z jednego powodu. Do spraw własności intelektualnej w znaczeniu ścisłym zaliczono m.in. „ochronę praw autorskich”. To obejmuje zarówno dobra osobiste autora, jaki i spory o autorskie prawa majątkowe. Jeśli chodzi o kategorię dotyczącą „ochrony praw własności przemysłowej” wymienioną w art. 479⁸⁹ § 1 k.p.c., to rozciąga się ona jedynie na majątkowe prawa podmiotowe. Należą tu przykładowo patent czy prawo z rejestracji na wzór przemysłowy. Prawo osobiste do autorstwa wynalazku się w tym zakresie nie mieści. Niemniej jednak dochodzenie roszczeń z tytułu naruszenia autorstwa twórcy rozwiązania technicznego jest sprawą o ochronę dóbr osobistych związanych z działalnością wynalazczą, dlatego i w tym przypadku art. 479⁸⁹ § 2 punkt 3 k.p.c. może odgrywać istotną rolę uzupełniającą.

42 Co charakterystyczne, przepisy k.c. o dobrach osobistych dotyczą „twórczości” naukowej i wynalazczej. W k.p.c., definiując sprawy własności intelektualnej, stanowi prawodawca nie o twórczości, lecz o „działalności”. Powstaje pytanie, czy tej różnicy terminologicznej przypisywać trzeba merytoryczne znaczenie. Wydaje się, że ochrona dóbr osobistych naukowców i wynalazców niezwiązana z twórczością (np. naruszenie godności danej osoby podczas wykonywania przez nią działalności naukowej) nie powinna być domeną sądów własności intelektualnej. Chodziło najpewniej o twórczość naukową i wynalazczą, ponieważ to właśnie w trakcie pracy twórczej pojawiać się będą wytwory intelektu i związane z nimi interesy osobiste, dotyczące autorstwa itp.

43 Zob. art. 23 k.c.

zajmują się tymi sprawami w postępowaniu odrębnym. Takie pojęcie dla uczestników obrotu powinno być precyzyjnie ujęte. Nie może być wątpliwości, który sąd powinien zająć się daną sprawą. Tymczasem analiza przepisu, który reguluje pojęcie spraw własności intelektualnej, kontrowersyjnie jednak wywołuje. Są one jeszcze większe, jeśli się zestawia wnioski płynące z językowej wykładni art. 479⁸⁹ k.p.c. z lekturą uzasadnienia projektu ustawy, którą wprowadzono ów przepis do k.p.c. Intencje projektodawców związane są z możliwie szerokim ujęciem zakresu spraw mieszczących się w obrębie własności intelektualnej. Nie odpowiadają one temu, co ostatecznie znalazło się w art. 479⁸⁹ k.p.c. Punkt ciężkości przy definiowaniu spraw własności intelektualnej został położony na zagadnieniach związanych z ochroną dóbr niematerialnych. Zarazem wolą ustawodawcy było powierzenie sądom szczególnym nie tylko materii środków ochrony wytworów intelektu, ale ponadto kwestii odnoszących się m.in. do obrotu tymi dobrami (umowy licencyjne i inne). Szereg sygnalizowanych problemów uda się zapewne usunąć w praktyce dzięki orzecznictwu sądowemu. Nie zmienia to jednak faktu, że sposób zdefiniowania spraw własności intelektualnej w k.p.c. na pozytywną ocenę nie zasługuje.

BIBLIOGRAFIA

- Barta J., Markiewicz R., Ochrona dóbr osobistych w zakresie twórczości naukowej i artystycznej, (w:) J.S. Piątkowski (red.), *Dobra osobiste i ich ochrona w polskim prawie cywilnym*, Wrocław 1986.
- Dybowski T., *Ochrona własności w polskim prawie cywilnym. Rei vindicatio, actio negatoria*, Warszawa 1969.
- Dziurda M., Postępowanie w sprawach własności intelektualnej z perspektywy systemowej, „Przegląd Sądowy” 2020, nr 10.
- Gołaszewska A., Komentarz do art. 479⁸⁹, (w:) Ł. Żelechowski (red.), *Prawo własności przemysłowej. Komentarz*, t. VIII (B), Warszawa 2021.
- Jakubecki A., Wezwanie do udzielenia informacji w postępowaniu odrębnym w sprawach własności intelektualnej, „Polski Proces Cywilny” 2020, nr 3.
- Kopff A., Ochrona praw twórcy, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Prawnicze” 1978, z. 81.
- Kurosz K., *Sąd własności intelektualnej – struktura, kognicja i prymat właściwości*, Warszawa 2021.
- Latos M., *Właściwość sądu powszechnego w sprawach karnych [maszynopis rozprawy doktorskiej]*, Katowice 2014.
- Matusiewicz-Kulig B., Sokołowska-Ławniczak A., Sądy ds. własności intelektualnej w Polsce – wybrane zagadnienia, „Monitor Prawniczy” (dodatek) 2020, nr 20.
- Morek R., Komentarz do art. 251, (w:) K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Własność i inne prawa rzeczowe. Ustawa o księgach wieczystych i hipotecę (art. 2–22, 65–111¹). Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów*, t. II, Warszawa 2017.
- Nowińska E., Szczepanowska-Kozłowska K. (red.), *System prawa handlowego*, t. 3: *Prawo własności przemysłowej*, Warszawa 2015.

- Orlecki M., Komentarz do art. 479⁸⁹, w: T. Wiśniewski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, art. 367–505³⁹, Warszawa 2021.
- Pyziak-Szafnicka M., Prawo podmiotowe, „Studia Prawa Prywatnego” 2006, nr 1.
- Rejda M., Nowe postępowanie w sprawach własności intelektualnej. Komentarz praktyczny, LEX/el. 2020.
- Rejda M., Zabezpieczenie dowodów w sprawach o naruszenia praw własności intelektualnej, Warszawa 2019.
- Safian M. (red.), System prawa prywatnego, t. 1: Prawo cywilne – część ogólna, Warszawa 2007.
- Skubisz R., Prawo własności przemysłowej (charakterystyka ogólna), „Państwo i Prawo” 2002, z. 3.
- Skubisz R. (red.), System prawa prywatnego, t. 14 A: Prawo własności przemysłowej, Warszawa 2012.
- Stefańska E., Komentarz do art. 479⁸⁹, (w:) M. Manowska (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. II, art. 478–1217, Warszawa 2021.
- Szwaja, J. Ochrona dóbr osobistych twórców nauki, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej” 1985, z. 41.
- Wierzbicka E., Cywilne prawa podmiotowe w dziedzinie prawa wynalazczego, „Annales UMCS” 1982, t. XXIX.
- Wojciechowska A., Autorskie prawa osobiste twórców dzieła audiowizualnego, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej” 1999, z. 72.
- Żelechowski Ł., Ochrona oznaczeń odróżniających w prawie zwalczania nieuczciwej konkurencji, Warszawa 2019.